HOZIRGI O‘ZBEK TILSHUNOSLIGINING DOLZARB MUAMMOLARI

Ahmadaliyev Shohruh
Toshkent Davlat Yuridik Universiteti huzuridagi Namangan viloyat Akademik litseyi Matematika fani o`qituvchisi, E-mail: shohruh105rus@gmail.com
Sotiboldiyev Xasanboy
Toshkent Davlat Yuridik Universiteti huzuridagi Namangan viloyat Akademik Tarix fani o`qituvchisi, E-mail: hasanboysotvoldiyev167@gmail.com

Qabul qilindi: 15.10.2025
Ko‘rib chiqildi: 16.10.2025
Tasdiqlandi: 17.10.2025

Kalit so‘zlar:
O‘zbek tili, tilshunoslik, til madaniyati, globalizatsiya, terminologiya, raqamli til, lingvistik yangilanish.

Key words:
Uzbek language, linguistics, language culture, globalization, terminology, digital communication, linguistic innovation.

Ключевые слова:
Узбекский язык, лингвистика, языковая культура, глобализация, терминология, цифровая коммуникация, языковые инновации.

Annotatsiya. Ushbu tadqiqotda hozirgi o‘zbek tilshunosligining eng dolzarb muammolari, xususan, til tizimidagi yangilanishlar, leksik-semantik o‘zgarishlar, morfologik va sintaktik yangiliklar, shuningdek, raqamli kommunikatsiya va globalizatsiya ta’sirida yuzaga kelayotgan til jarayonlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda zamonaviy o‘zbek adabiy tili me’yorlari, til madaniyati, so‘z boyligi va nutq uslublarining rivojlanish yo‘nalishlari yoritilib, ularni yechish bo‘yicha ilmiy-amaliy takliflar beriladi. Shuningdek, o‘zbek tili taraqqiyotida til siyosati, terminologiya va lingvomadaniyat muammolari ham alohida o‘rganiladi.

Annotation. This study examines the most pressing issues of modern Uzbek linguistics, including innovations in the language system, lexical-semantic changes, morphological and syntactic developments, as well as the effects of digital communication and globalization on the Uzbek language. It explores the evolution of literary norms, linguistic culture, and stylistic diversity, while offering practical recommendations for solving current linguistic challenges. The research also addresses language policy,

terminology, and linguistic-cultural aspects of Uzbek language development.

Аннотация. В данном исследовании рассматриваются актуальные проблемы современного узбекского языкознания, в том числе обновления в языковой системе, лексико-семантические изменения, морфологические и синтаксические особенности, а также влияние цифровой коммуникации и глобализации на развитие узбекского языка. Освещаются вопросы языковой культуры, литературной нормы и терминологии, предлагаются научно-практические решения по совершенствованию языковой политики.

Kirish. Hozirgi o‘zbek tilshunosligi jadal rivojlanayotgan, shu bilan birga, yangi muammolar va ilmiy yondashuvlarni talab qilayotgan sohalardan biridir. XXI asrda tilshunoslik nafaqat lingvistik tizimni o‘rganish, balki uni ijtimoiy, madaniy, texnologik va psixologik omillar bilan bog‘liq holda talqin etish zaruratini yuzaga chiqardi. O‘zbek tili ham globallashuv, raqamli kommunikatsiya, texnologik taraqqiyot va ijtimoiy ong o‘zgarishlari ta’sirida yangi bosqichga ko‘tarilmoqda. Shu sababli hozirgi o‘zbek tilshunosligida tilning ijtimoiy funksiyalari, leksik-semantik tizimdagi o‘zgarishlar, terminologiyaning me’yorlanishi, nutq madaniyati va raqamli muhitda tilning o‘ziga xos rivojlanish yo‘nalishlari alohida e’tibor markazida turibdi. Bugungi kunda o‘zbek tili global axborot makoniga kirib borar ekan, uning tabiiy ravishda yangi so‘z va ifoda vositalari bilan boyishi, shu bilan birga, milliy til me’yorlarini saqlab qolish masalasi dolzarb ilmiy muammo sifatida namoyon bo‘lmoqda. Shuningdek, raqamli tilshunoslik, kompyuter lingvistikasi va sun’iy intellekt asosida tilni avtomatik tahlil qilish kabi yo‘nalishlar yangi ilmiy-uslubiy imkoniyatlarni yaratmoqda. Bu esa o‘zbek tili leksikasi, fonetikasi, grammatikasi va stilistikasini zamonaviy talqin asosida qayta tahlil qilishni talab etadi. Demak, hozirgi o‘zbek tilshunosligining dolzarb muammolarini o‘rganish nafaqat nazariy, balki amaliy ahamiyatga ham ega bo‘lib, milliy tilni ilmiy asosda rivojlantirish, uni global

kommunikatsiya tizimiga moslashtirish va kelajak avlodlar uchun mukammal til muhitini yaratish yo‘lida muhim ahamiyat kasb etadi. Hozirgi o‘zbek tilshunosligi zamonaviy ilmiy tafakkurning eng faol rivojlanayotgan yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. XXI asrda tilshunoslik fanining o‘zgarish sur’ati, globalizatsiya, texnologik taraqqiyot va raqamli kommunikatsiya vositalarining keng qo‘llanilishi natijasida o‘zbek tili tizimida tub yangilanishlar yuz bermoqda. Bu jarayon nafaqat tildagi leksik va grammatik birliklarning boyishiga, balki tilning ijtimoiy funksiyalari, uslubiy imkoniyatlari va madaniy qadriyat sifatidagi ahamiyatining ortishiga ham olib kelmoqda.

Adabiyotlar tahlili. Hozirgi o‘zbek tilshunosligining rivojlanish jarayoni, uning oldida turgan ilmiy muammolar va yangi tadqiqot yo‘nalishlari bo‘yicha bir qator manbalar tahlil qilindi. Tilshunoslikdagi zamonaviy nazariy yondashuvlarni o‘rganish, ularni o‘zbek tili misolida qo‘llash hozirgi davrda dolzarb hisoblanadi. O‘zbek tili taraqqiyoti, xususan, mustaqillikdan keyingi davrda til siyosati, adabiy til me’yorlari va leksik-semantik tizimda sezilarli o‘zgarishlar kuzatildi [1]. Shu jihatdan, tilning milliy xususiyatlarini saqlagan holda uni global til muhitiga moslashtirish masalasi tilshunoslikning markaziy muammosiga aylandi [2]. Zamonaviy o‘zbek tili leksikasida texnologik yangiliklar, axborot-kommunikatsiya vositalarining ta’siri ostida paydo bo‘lgan yangi so‘zlar va terminlar sonining ortishi leksikologik tadqiqotlarda muhim o‘rin tutmoqda [3]. Shuningdek, o‘zbek tili morfologiyasi va sintaksisida ham yangi lingvistik hodisalar kuzatilib, ular raqamli kommunikatsiya, ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy tarmoqlar orqali tahlil etilmoqda [4]. Raqamli tilshunoslik va korpus lingvistikasi sohasida olib borilayotgan ilmiy izlanishlar o‘zbek tilining avtomatik tahlil va qayta ishlash imkoniyatlarini kengaytirgan holda, tilning elektron resurslarini yaratishga zamin yaratmoqda [5]. Bundan tashqari, o‘zbek tilidagi nutq madaniyati, uslubiy me’yorlar va til etikasi masalalari bugungi kommunikativ muhitda yangicha yondashuvlarni talab qilmoqda [6]. Shu bilan birga, tilning ijtimoiy funksiyasi, ya’ni til va jamiyat o‘rtasidagi o‘zaro ta’sir masalasi ham hozirgi tilshunoslikning markaziy yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, bu boradagi ilmiy qarashlar o‘zbek tilining amaliy rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etmoqda [7].

Tadqiqot muhokamasi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, hozirgi o‘zbek tilshunosligi o‘z taraqqiyotining yangi bosqichiga kirgan bo‘lib, bu bosqichda til tizimining barcha qatlamlarida chuqur o‘zgarishlar va yangilanishlar jarayoni kechmoqda. Ayniqsa, raqamli kommunikatsiya, ommaviy axborot vositalari, ijtimoiy tarmoqlar va global axborot makonining

kengayishi o‘zbek tili lug‘at tarkibi va grammatik tizimiga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, so‘nggi yillarda o‘zbek tilida yangi terminlar, internet va texnologiya bilan bog‘liq so‘zlar, qisqartmalar hamda yangi so‘z yasash modellari faol shakllanmoqda. Shu bilan birga, leksik o‘zgarishlar bilan bir qatorda, nutq madaniyati, til me’yorlari va uslubiy birliklarda ham sezilarli dinamik o‘zgarishlar kuzatilmoqda. Bugungi kunda o‘zbek tili ko‘plab sohalarda, jumladan, siyosiy, iqtisodiy, ilmiy, madaniy va texnologik diskurslarda faol ishlatilmoqda, bu esa tilning ijtimoiy hayotdagi o‘rnini mustahkamlamoqda. Ammo bu jarayon tilshunoslik oldiga bir qator yangi muammolarni ham qo‘ymoqda. Jumladan, yangi so‘zlarning me’yoriy holatini belgilash, ularni adabiy tilda to‘g‘ri qo‘llash, xorijiy terminlarning mos tarjimalarini ishlab chiqish zarurati mavjud. Raqamli muhitda tilning o‘ziga xos xususiyatlarini saqlab qolish, shevalar va dialektlar o‘rtasidagi farqlarni tizimli o‘rganish, shuningdek, tilning tabiiy rivojlanish jarayonini ilmiy asosda nazorat qilish masalalari ham dolzarbdir. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, tilshunoslikda raqamli korpuslar, avtomatik tahlil tizimlari va sun’iy intellekt asosida yaratilgan lingvistik platformalar o‘zbek tilining yangi ilmiy o‘rganish imkoniyatlarini ochib bermoqda. Shu bilan birga, til siyosati, ta’lim tizimidagi til o‘qitish metodikasi va ommaviy nutq madaniyatini rivojlantirish masalalari ham bugungi o‘zbek tilshunosligining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Xususan, davlat tili maqomini yanada mustahkamlash, o‘zbek tilining xalqaro miqyosda nufuzini oshirish, zamonaviy terminologiyani tizimlashtirish va milliy tilni global kommunikatsiya jarayoniga moslashtirish bo‘yicha amalga oshirilayotgan ilmiy izlanishlar ijobiy natijalar bermoqda. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, hozirgi o‘zbek tilshunosligi o‘z ichida uchta asosiy yo‘nalishda rivojlanmoqda: birinchisi — nazariy tilshunoslikning yangilanishi va ilmiy paradigmalarning o‘zgarishi; ikkinchisi — amaliy tilshunoslikning raqamli vositalar bilan boyitilishi; uchinchisi — ijtimoiy tilshunoslikning kengayishi va tilning jamiyat hayotidagi rolini chuqurroq tahlil qilish. Bularning barchasi shuni ko‘rsatadiki, o‘zbek tili zamonaviy ilm-fan, texnologiya va ijtimoiy taraqqiyot sharoitida faol moslashayotgan, lekin o‘z milliy ruhini va tarixiy merosini saqlab qolayotgan tirik, rivojlanayotgan tizim sifatida shakllanmoqda.

Xulosa. Yuqorida keltirilgan tahlillar asosida xulosa qilish mumkinki, hozirgi o‘zbek tilshunosligi yangi davr bosqichiga kirib, til tizimining barcha qatlamlarida chuqur sifat o‘zgarishlarini boshdan kechirmoqda. Globalizatsiya, raqamli texnologiyalar, sun’iy intellekt va ijtimoiy kommunikatsiyaning rivojlanishi natijasida o‘zbek tili zamonaviy axborot makonining faol

ishtirokchisiga aylanmoqda. Shu jarayonda yangi so‘zlar, terminlar, ifodalar va grammatik birliklarning paydo bo‘lishi tabiiy hol bo‘lib, bu hodisalar tilning boyishiga xizmat qilmoqda. Biroq, bu o‘zgarishlar bilan birga til me’yorlari, nutq madaniyati va til siyosatini muvozanatda ushlab turish zaruriyati ham kuchaymoqda. Demak, bugungi kunda o‘zbek tilshunosligi oldida ikki asosiy vazifa turibdi: birinchidan, tilning tabiiy rivojlanish jarayonini ilmiy asosda boshqarish va me’yorlashtirish; ikkinchidan, uni raqamli, global kommunikatsiya sharoitiga moslashtirish.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Jo‘rayev, M. (2021). Hozirgi o‘zbek tilining rivojlanish tendensiyalari va lingvistik yangilanishlar. — Toshkent: O‘zbekiston Milliy universiteti nashriyoti.
2. Abduvaliyeva, N. (2022). O‘zbek tilshunosligida globalizatsiya va raqamli kommunikatsiya ta’siri. — Toshkent: Fan va innovatsiya nashriyoti.
3. Karimov, D. (2020). O‘zbek tili leksikasida yangi so‘zlarning shakllanishi va ularning ijtimoiy omillari. — Toshkent: Til va adabiyot instituti nashriyoti.
4. Rasulov, A. (2023). Raqamli tilshunoslik va korpus lingvistikasi: o‘zbek tili misolida. — Samarqand: Innovatsion ilm markazi.
5. UNESCO Report. (2022). Language Diversity in the Digital Age: Challenges and Opportunities. — Paris: UNESCO Publishing.